

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

1. ΖΙΓΩΝΩ — ΖΙΓΩΧΝΩ

Τὸ ρῆμα αὐτό, ὅπως καὶ τὸ σύνθετο ἀποζιγώνω, ἔχουν στὴν νεώτερη διάλεκτο τῆς Κρήτης τὴν σημασία «ἀποδιώκω» ἢ «καταδιώκω». Παράλληλα πρὸς αὐτὸ ἡ κοινὴ νέα Ἑλληνικὴ χρησιμοποιεῖ ρῆμα ζυγώνω μὲ τὴν σημασία «πλησιάζω». Ἐπειδὴ οἱ δύο σημασίες φαίνονται νὰ ἀποκλείουν τὴν κοινὴ προέλευση, ὁ Βλάχος στὸν Θησαυρὸ του καὶ ὁ Γιάνναρης στὸ Γλωσσάριο τοῦ Ἐρωτοκρίτου σχετίζουν τὸ κρητικὸ ζιγώνω πρὸς τὸ ἰταλ. *seguo* «ἀκολουθῶ» (βλ. Σ. Ξανθοῦδίδου, Γλωσσάριον Ἐρωτοκρίτου σ. 554 λ. *ζυγώνω*). Οἱ περισσότεροι ὅμως στηριζόμενοι στὸ ὁμόηχο τῶν δύο ρημάτων, τοῦ κρητικοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ, τὰ ὀρθογραφοῦν τὸ ἴδιο καὶ εἴτε παρακάμπτουν τὴν σημασιολογικὴ διαφορὰ εἴτε ζητοῦν νὰ τὴν δικαιολογήσουν. Γιὰ νὰ γεφυρώσῃ τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὶς δύο σημασίες, ὁ Χατζιδάκις (MNE 1,143) δέχεται τὰ ἑξῆς: «ἐκ τοῦ ζυγόν παραγόμενον τὸ ρῆμα ζυγώω ἐδήλου «ὑπάγω ὑπὸ ζυγόν, συζεύγνυμι, συνάπτω, συνδέω», ἔπειτα καθόλου «προσεγγίζω», μτβ. καὶ ἀμτβ., ἐντεῦθεν λέγεται μὴ μου ζυγώνης, ζύγωσέ μου ἐκεῖνο τὸ ξύλο = φέρε μου ἐγγὺς κλπ. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν, καθ' ὃν χρόνον προσεγγίζει τίς τινι, ὁ πρὸς ὃν ἢ προσέγγις γίνεται νὰ μὴ ἐπιθυμῇ αὐτὴν καὶ δὴ καὶ ν' ἀπομακρύνηται τοῦ προσεγγίζοντος, διὰ τοῦτο ἐν Ἡπείρῳ ζυγώνω δηλοῖ «πλησιάζω τὸν ἀπερχόμενον», ἐν Κρήτῃ δ' ἔτι περαιτέρω «ἐπιθυμῶ νὰ πλησιάσω τὸν φεύγοντα», ὅθεν «διώκω». Ἐντεῦθεν λέγεται μὴ με ζυγώνης, μὰ δὲν εἶμαι ᾗς τὸ σπίτι σου, ζύγωξε τὸ(ν) σκύλλο, νὰ μὴ με δακάσῃ, ζυγώνει ὁ σκύλλος τὸ(ν) λαγώ, μὰ δὲν τότε πιάνει κλπ. Προβλ. καὶ τί κάθεσαι ὄρθιος; . . .»

Καὶ ἂν ὅμως ἀδιαφορήσωμε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν σημασιολογικὴ διαφορὰ, ἐκεῖνο ποὺ εὐθύς ἀμέσως ἐγείρει τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὸ ζιγώνω «διώχνω» τῆς Κρήτης δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ζυγώω εἶναι ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἀορίστου σχηματίζεται, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι συμβαίνει στὸ κοινὸ ζυγώνω (ἀόρ. ζύγωσα), ἀποκλειστικὰ σὲ -ξα (ἐζίγωξα) καὶ ὁ ἐνεστώτας κάνει ὄχι μόνον ζιγώνω, ἀλλὰ καὶ ζιγώχνω. Τὸ -ξα τοῦ ἀορίστου θὰ μπορούσε φυσικὰ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξέλιξη ἀπὸ τὸ -σα κατ' ἀναλογία ἄλλων ἀορίστων ποὺ ἔχουν τὸ δωρικὸ ξα (καὶ λέγεται πράγματι στὴν Κρήτη λ. γ. ἀόρ. ἐστέγνωξα τοῦ στεγνώνω· πβ. G. Hatzidakis, Einl. in die neugr. Grammatik 135 ἐξξ.), ἀλλὰ ὁ ἐνεστώτας σὲ -χνω (ζι-

γώχνω) δείχνει μάλλον ὅτι τὸ ξ τοῦ ἀόριστου εἶναι ἀρχικό, ὄχι ἀναλογικό. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἡ σημασιολογικὴ διαφορὰ παίρνει τὶς διαστάσεις πού ἔχει. Γιατὶ ἐνῶ ἡ ἐξέλιξη ἀπὸ τὸ «ζευγνύω, συνδέω», πὺν ἀρχικά σημαίνει τὸ ζυγύω, στὸ «πλησιάζω» τοῦ κοινοῦ ζυγώνω εἶναι αὐτονόητη καὶ ἔχει τὸ ἀνάλογό της στὴν ἐξέλιξη τοῦ λατινικοῦ *junger* στὸ γαλλικὸ *joindre* καὶ τὸ ἰταλ. *giungere* «φθάνω», ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ ζυγύω «συνδέω, ἐνώνω» ἢ ζυγώνω «πλησιάζω» ὡς τὸ ζιγώνω «ἰποδιώκω, ἀπομικρύνω» ἢ «καταδιώκω» εἶναι νομίζω, τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ φαίνεται ἀπίθμη (τὸ παράδειγμα *τί κάθεσαι ὄρθιος*, πὺν θεωρεῖ ὅμοιο ὁ Χατζιδάκις, εἶναι διάφορο, γιατί τὸ *κάθημαι* εἶχε προσλάβει ἤδη στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ τὴν σημασία «μένω» [βλ. τὸν Θησαυρὸ τοῦ Στεφάνου λ. *κάθημαι*]: τὸ ἴδιο καὶ τὸ παράδειγμα *σβησμένος ἀσβέστης*, πὺν ἐπίσης θεωρεῖται ἀνάλογο ἀπὸ τὸν ἴδιον). Οἱ δύο αὐτὲς δυσκολίες, ἡ μορφολογικὴ καὶ ἡ σημασιολογικὴ, μὲ κάνουν νὰ σκεφθῶ μήπως τὸ νεώτερο ζιγώχνω ἐξίγωξα τῆς Κρήτης δὲν εἶναι παρὰ ἐξέλιξη τοῦ ἴδιου τοῦ συνωνύμου του *διώκω - διώχνω ἐδίωξα*. Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ *dj* ἐξελίχθηκε σποραδικὰ στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ στὴν Κοινὴ σὲ ζ (*Διόν(ν)υσος > Ζόννυσος διῶρυξ > ζῶρυξ*) καὶ ὅτι καμιά φορὰ μάλιστα τὸ *ι* ἀποκαταστάθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων (*Ζιονύσιος κορζία* «καρδία»: βλ. E. Schwyzer, *Griech. Grammatik*¹, München 1939, 330). Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ τοῦ *dj* σὲ ζ παρατηρεῖται καὶ στὴν νέα Ἑλληνικὴ, κανονικὰ στὴν Τσακωνικὴ (*ζαλέχου* «διαλέγω» *βαννίζα* «ἀρνίδια» κττ.: βλ. M. Δέφνερ, *Λεξικὸν τῆς τσακων. διαλ.* σ. 137), σποραδικὰ ὅμως καὶ ἄλλου. Ἐτσι ἀπὸ τὸ *διώχνω* μποροῦσε νὰ προέλθῃ *ζώχνω (πβ. τὸν διαλεκτικὸν τύπον *ζώχτω* «διώχνω»), ἀπὸ ὅπου τὸ ζ ἦταν εὐκόλο νὰ περάσῃ στὸν ἀόριστον ἐδίωξα καὶ νὰ σχηματισθῆ τύπος ἀόρ. ἐξίγωξα καὶ ἐνεστ. ζιγώχνω καὶ μὲ ἀνάπτυξη γ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς χασμωδίας (πβ. *κλαίω > κλαίγω* κττ.) ἐξίγωξα καὶ ζιγώχνω - ζιγώνω. Ὅτι παράλληλα πρὸς τὸν ἀλλοιωμένον αὐτὸν τύπον σώθηκε στὴν Κρήτη καὶ ὁ κοινὸς *διώχνω*, δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῆ παράξενο.

Δυὸ λόγια ἀκόμη γιὰ τὸ σύνθετον ἀποζιγώνω, πὺν χρησιμοποιεῖται στὴν Κρήτη ὅπως καὶ τὸ ἀπλὸν ζιγώνω (ἐνῶ, ἄς σημειωθῆ, τὸ κοινὸν ζυγώνω ἀγνοεῖ, ὅσο ξέρω, τέτοια σύνθεση, πρᾶγμα πὺν ἐνισχύει τὴν ἀποψη ὅτι εἶναι διάφορον τοῦ κρητικοῦ ὁμοήχου του ζιγώνω). Ἄν τὸ ζιγώνω προέρχεται, ὅπως γίνεται παραπάνω δεκτό, ἀπὸ τὸ *διώκω*, τότε εἶναι φυσικὸ νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι τὸ ἀποζιγώνω εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἀποδιώκω. Καὶ στὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴ εἶναι πιθανὸ ὅτι τουλάχιστον στὴν σημασίαν «καταδιώκω» ἀφομοιώθηκε πρὸς τὸ ἀποδιώκω τὸ ἀρχαῖον ἐπιδιώκω: πβ. *Θεμιστοκλῆς μὲν νυν γνώμην ἀπεδείκνυτο διὰ*

νήσων τραπομένους καὶ ἐπιδιώξαντας τὰς νέας πλέειν ἰθέως ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον Ἡρόδ. 8, 108· λόχος δέ τις τῶν Κορινθίων ἐπιβοήσας τῷ εὐωνύμῳ κέρα ἑαυτῶν ἔτρεψε τῶν Ἀθηναίων τὸ δεξιὸν κέρα καὶ ἐπεδίωξεν ἐς τὴν θάλασσαν Θουκ. 4, 43,4. Γιὰ τὴν διείσδυση τῆς ἀπὸ στα σύνθετα στὴν θέση τῆς ἐπὶ πβ. ἐπιζητῶ - ἀποζητῶ, ἐπιθυμῶ - ἀποθυμῶ κτλ.

2. Ο Ν Τ Ι Μ Ο Σ

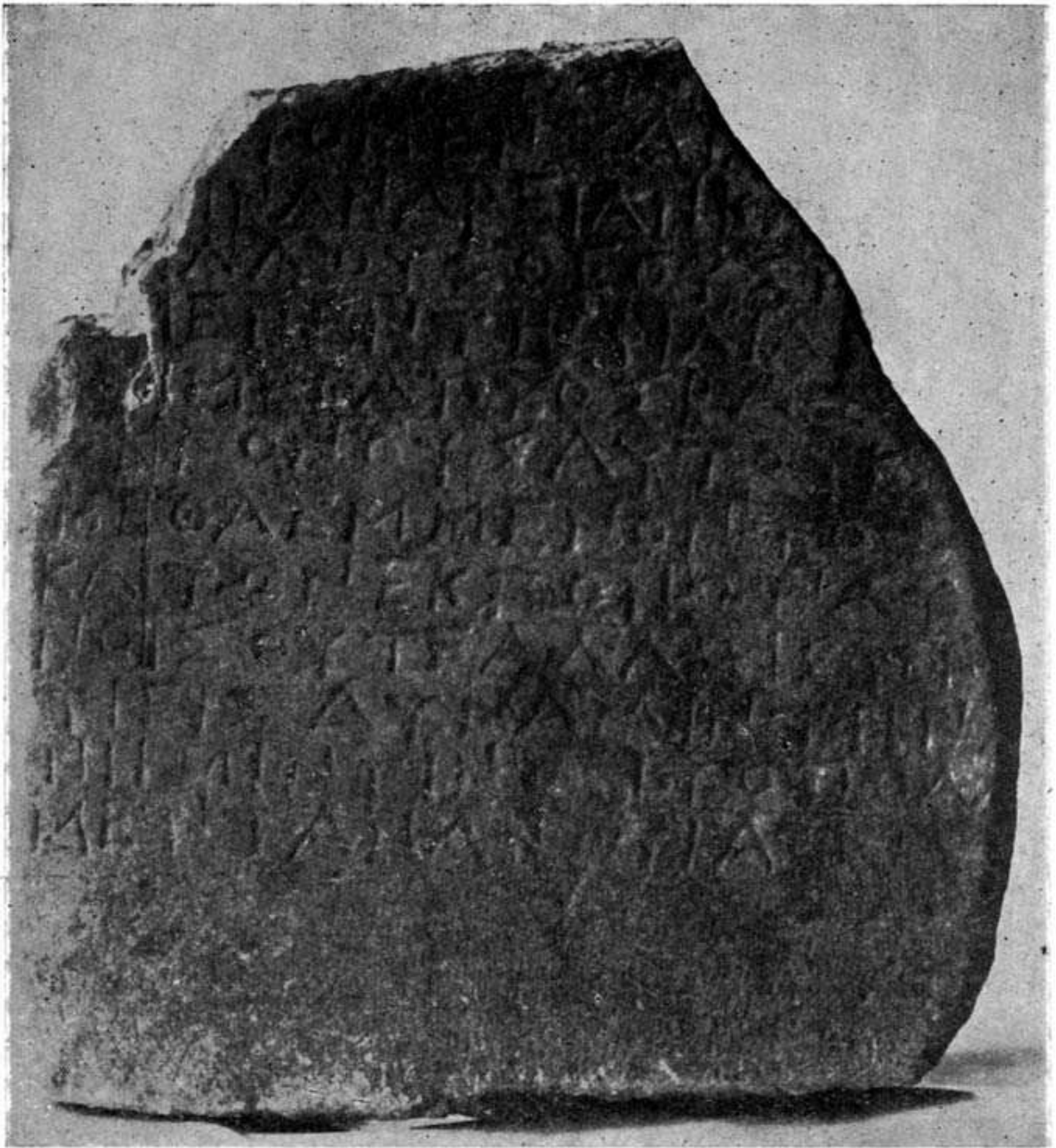
Ἡ λέξη αὕτη, συνήθως μὲ τὸν καὶ (κιόντιμος), χρησιμοποιεῖται σήμερον στὴν Κρήτη μὲ τὴν σημασία «ἀλλά, ὅμως, καὶ ὅμως». Παλαιότερος τύπος τῆς ὄτιμος παραδίδεται στὸν Φορτουνᾶτο τοῦ Φωσκόλου στὴν στιχομυθία μεταξὺ δασκάλου καὶ Φορτουνάτου στὴν Α' πράξη στ. 415 (ἐκδ. Σ. Ξανθοῦδίδου, Ἀθῆναι 1922, σ. 61):

Δάσκ. : *Cur ergo ἔτοι assidue σὰν πρῶτα σὺ σκολειό σου δὲν ἔρχεσαι* ; Φορτουν. : *Γιατί ἂν ἐρθῶ κ' εὔρω σε μοναχό σου, πάραυτας βάνεις σ' ὀροδιὰ τοῦ Προίαπου τὴν νιοτρίνα νὰ θὰ μοῦ δείχνης· καὶ ὄτιμος ἐδιάβησαν αὐτῆνα, ἐδιάβη ἐκεῖνος ὁ καιρός· καὶ βλέπεσαι, νὰ ζήσω, ἂ μὲ μαλώση ἀφέντης μου, μὴν τοῦ τὸ μολοήσω.*

Ὁ Ξανθοῦδίδης μεταγράφει τὴν λέξη: ὄτιμος καὶ σημειώνει στὸ λεξιλόγιο (σ. 249): «ὄτιμος, καὶ ὄτιμος ἐπιρ. Α 415 = καὶ ὅμως, ἐν τούτοις· σήμερον ἀκούεται ἐν Κρήτη ὄντιμος, κιόντιμος». Ἔτσι, μόλο πὺ δὲν παρατηρεῖ τίποτε γιὰ τὴν ἐτυμολογία, εἶναι φανερό ὅτι σχετίζει τὴν λέξη πρὸς τὸ ἐπίθ. ὄτιμος, τύπο τοῦ ἔτοιμος, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Du Cange (λ. ὄτιμος) σημειώνει τὰ ἑξῆς: «ὄτιμος, Succintus, διεζωσμένος, ἔτοιμος. Ὀτοιμα, Confestim, παραχοῆμα, αὐτίκα».

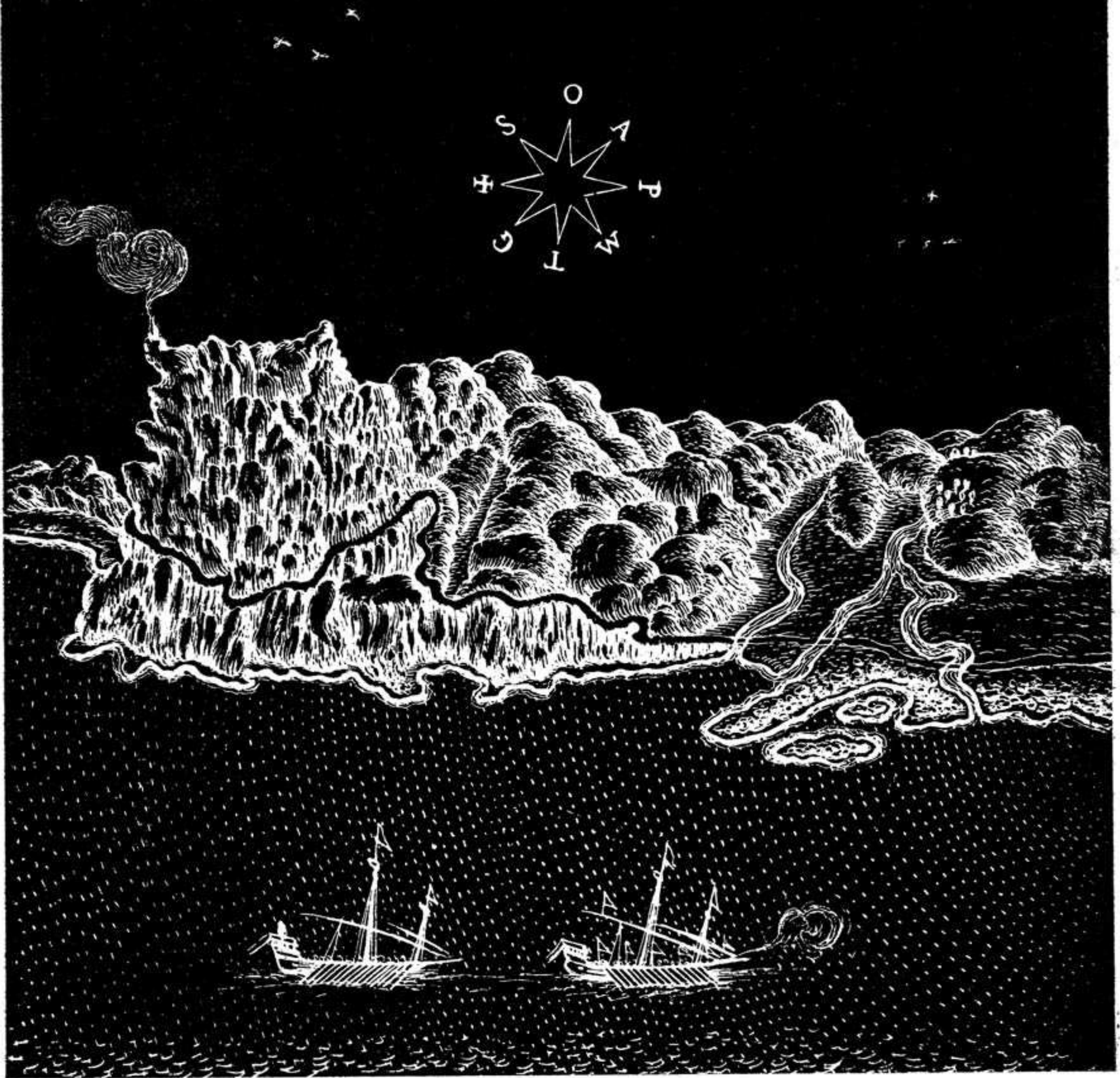
Πιθανώτερο μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ λέξη σχετίζεται ὄχι πρὸς τὸ ἔτοιμος - ὄτιμος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὄ τι μὴ (ὄ τι μὴ· βλ. Liddell · Scott - Jones λ. ὄ τι ορ ὄ τι II.) ἢ ὄ τε μὴ, παράλληλο καὶ συνώνυμο πρὸς τὸ εἰ μὴ «ἐκτός, παρὰ (μόνο)». Πβ. οὔτε τεω σπένδεσκε θεῶν, ὄ τε μὴ Διὸ πατρὶ Ὅμ. Π 227 (μὲ διάφορη γραφὴ ὄ τι μὴ)· οὐδαμοί..., ὄ τι μὴ Χῖτοι μοῦνοι Ἡρόδ. 1, 18· οὐ γὰρ ἦν κρήνη ὄ τι μὴ μία ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει τῆς Πύλου Θουκ. 4, 26, 2· διέφυγε μὲν οὐδεὶς, ὄ τι μὴ διέλαθέ τις Ἀρριαν. Ἀνάβ. 1, 16, 2 κτλ.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι καὶ τὸ εἰ μὴ ἀπὸ τὴν χρῆση του στὴν σημασία «ἐκτός, παρὰ (μόνο)» κατήντησε νὰ σημάνη ἀπλῶς «ἀλλά» (ἤδη στὸν Ἀριστοφάνη: μὰ τῷ θεῷ, εἰ μὴ Κρίτυλλά γ(ε) «(ὄχι ἢ Θεονόη),



Ἐπιγραφή συνθήκης ἐκ Λατοῦς πρὸς Καμάραν.

CACCO NOROS



Χαρτογράφημα τοῦ «Κακοῦ Ὁρους» ἐκ τοῦ περὶ Κρήτης βιβλίου τοῦ Marco Boschini.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ἀλλὰ ἡ Κρίτυλλα» Θεσμ. 898· πβ. καὶ Ἰππ. 186, Λυσ. 942 καὶ Καιν. Διαθ. Πρὸς Γαλ. 1, 7) καὶ σώθηκε ὡς σήμερα ὑπὸ τοὺς τύπους *ἀμὴ ἀμὲ ἀμὰ* καὶ *μὰ* στὴν σημασία αὐτὴ (βλ. Σ. Ψόλτην: Ἰατρικὴ 28 [1916] Λεξικογρ. Ἰατρ. 38 ἐξξ.). Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο λοιπὸν φαίνεται ὅτι καὶ τὸ *ὄτι μὴ* προσέλαβε τὴν σημασία «ἀλλά, ὅμως» καὶ διατηρήθηκε στὸν τύπο *ὄτιμος* τοῦ Φορτουνάτου καὶ τὸν σημερινὸ *ὄντιμος*. Τὴν προέλευση αὐτὴ τοῦ *ὄντιμος* ἀπὸ τὸ *ὄτι μὴ* καθιστᾷ σαφέστερη ὁ τύπος *ὄντεμής*, ποὺ χρησιμοποιεῖται σήμερα ἐπίσης στὴν Κρήτη καὶ μπορεῖ μάλιστα νὰ συνάπτεται εἰδικώτερα πρὸς τὸ παραδεδομένο στὸ κείμενο τοῦ Ὀμήρου *ὄτε μή*. Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἔρρινου (*ὄτε μή >ὄντεμής ὄτι μὴ >ὄντιμος*) πβ. *ὄτιαν >ὄντιαν* καὶ ὅσα σημειῶνω κατωτέρω γιὰ τὸ ἔρρινο τοῦ *ὄμπανέ*. Ὅσο γιὰ τὸ -*μος* ἀντὶ -*μη(ς)* τοῦ τύπου *ὄντιμος*, μπορεῖ νὰ ὀφείλεται σ' ἐπίδραση τοῦ συνωνύμου *ὄμως*, ποὺ ἐπίσης χρησιμοποιεῖται μὲ προτασσόμενο καὶ (*κι ὄμως*), ἀλλὰ πβ. τὴν ὅμοια περίπτωση τοῦ κρητικοῦ *πάντη(σ)μος* ἀπὸ τὸ *πάντως* (*πάντη μὴ* (βλ. Σ. Ξανθοῦδίδου, Γλωσσάριον Ἐρωτοκρίτου σ. 650 λ. *πάντησμ*)).

3. Ο Μ Π Α Ν Ε

Ὁ ἐπιρροηματικὸς αὐτὸς τύπος, ποὺ χρησιμοποιεῖται σήμερα στὴν Κρήτη μὲ τὴν σημασία «τὸ βράδυ, τοῦτο τὸ βράδυ», φαίνεται ὅτι ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ στὸ τρίτο ἰντερμέδιο τοῦ Φορτουνάτου στ. 104:

*Λοιπὸ μὲ δίχως ἄργια θέλετε μπῆ στὴν χώρα
νὰ φυλακιῆτε, κι ὄμπανέ δῶ τότε βάνει ἡ ὥρα.*

Ὁ ἐκδότης Ξανθοῦδίδης (βλ. Λεξιλόγιον σ. 248) ἀναγνώρισε ὅτι τὸ *ὄμπανέ* ἐδῶ σημαίνει «ταχέως, ὅσον οὔπω» (πβ. τὴν συνώνυμη ἔκφραση ποὺ ἀκολουθεῖ *τόνε βάνει ἡ ὥρα*). Γιὰ τὴν προέλευση ὄμως τοῦ νεωτέρου αὐτοῦ ἐπιρροήματος παρατηρεῖ ὅτι τοῦ εἶναι ἄγνωστη.

Ἡ παραπάνω χρῆση τοῦ *ὄμπανέ* νομίζω ὅτι ὀδηγεῖ στὴν παραγωγή του ἀπὸ τὴν φράση *ὄπου ἂν εἶναι*, ποὺ καὶ σήμερα ὑπὸ τὴν κοινὴν τῆς νεοελληνικῆς μορφῆς *ὄπου νὰ ἔναι* χρησιμοποιεῖται στὴν σημασία «ἐντὸς ὀλίγου, ὅσον οὔπω». Ἀρχικὰ ἡ φράση *ὄπου νὰ ἔναι* ἢ *ὄπου καὶ νὰ ἔναι* (*ὄπου κι ἂν εἶναι*) ἔχει τοπικὴν σημασία (*ὄπου [καὶ] νὰ ἔναι, θὰ βρεθῆ* κτλ. «σὲ ὅποιον τόπον καὶ ἂν εἶναι κτλ.») καὶ μὴ τέτοια χρῆση τῆς μαρτυρεῖ ὁ Rohlfs (Grammatik der unteritalienischen Gräzität, München 1950, σ. 160) καὶ γιὰ τοὺς τύπους *ποινάναι* *πουναέ* *πουκανένε* *ὄπουκανένε* στὶς διαλέκτους τῶν Ἑλλήνων τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ἀντὶ «überall», δηλ. «παντοῦ»,

ὅπως τὸ ἐρμηνεύει, περιμένει κανείς μᾶλλον τὴν σημασία «ὅπουδήποτε καὶ ἂν εἶναι» (ὁ Morosi, *Studi sui dialetti greci della Terra d'Otranto*, Lecce 1870, 160 ἐρμήνευε «in ogni luogo»). Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τοπικὴν σημασία μετέπεσε, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα τοπικὰ ἐπιρροήματα (λ. χ. *ἐνθα*, *ἐνταῦθα*, *ὀπίσω*, *πρόσω* κττ.), στὴν χρονικὴ «σὲ ὅποιον χρόνο καὶ ἂν εἶναι», ἀπὸ ὅπου περαιτέρω «σὲ λίγο» (καὶ τέλος «τὸ βράδυ»). Μιὰ ἀρκετὰ πρόιμη μαρτυρία ἀπὸ τὴν χρονικὴ αὐτὴ χρῆση μᾶς προσφέρει πιθανῶς ἰδιωτικὴ ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τοῦ 4./5. αἰώνα μ. Χ., πού μᾶς ἔσωσε ὁ πάπυρος Fouad I 82· ἐκεῖ ὁ ἐπιστολογράφος κάνει λόγο γιὰ τὶς δυσκολίες πού συναντᾷ γιὰ νὰ στείλῃ στὸν ἀποδέκτη τῆς ἐπιστολῆς ἀρώματα καὶ προσθέτει (στ. 12/3): *βουλειόμεθα ἀποσιῖλαί σε (=σοι) ὅπου ἂν ᾖ*, δηλ., ὅπως εἰκάζω, «σκεπτόμαστε νὰ σοῦ στείλωμε σὺν τομα». Ὡστε τὸ *ὄμπανέ*, ἢ μᾶλλον *ὄμπανέ*, προέρχεται ἀπὸ τὴν φράση *ὅπου ἂν ἔνι*.

Γιὰ τὴν γρήση τοῦ *ἐνι* ὕστερ' ἀπὸ τὸν δυνητικὸ *ἂν* στὸν τύπο *ὄμπανέ* ἀντὶ τοῦ *ᾖ* πού ἔχομε κανονικὰ στὸ παραπάνω χωρίο ἀρκεῖ νὰ παραβάλλῃ κανεὶς τοὺς κατωιταλικοὺς τύπους (*ὅ*)*πουκανένε* (*ὅπου* *κᾶν ἔνε*) καὶ *πουναέ* (*ὅπου* *νὰ ἔνι*) καὶ νὰ θυμηθῇ ὅτι στὴν Κοινὴ ὀριστικὴ καὶ ὑποτακτικὴ συνέπεσαν γενικώτερα καὶ ἰδιαίτερα στὸ ρῆμα *εἰμί* (βλ. Σ. Καψωμένου, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ ρήματος *εἰμί*: Προσφορὰ εἰς Στίλπ. Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 316 ἔξξ.). Ὅσο γιὰ τὸ ἔρρινο τοῦ *ὄμπανέ* ἀντὶ *ὄπανέ* (*ὅπ' ἂν ἔ*) πβ. τὰ ποντιακὰ *εἰμπάν* «ὅπου» ἀπὸ τὸ *εἶπη ἂν*, *εἶντᾶν* «ὅ,τι» ἀπὸ τὸ *εἶτι ἂν*¹ καὶ τὸ κοινὸ *ὄνταν* ἀπὸ τὸ *ὄταν*. Πρόκειται πιθανῶς γιὰ ἀνάπτυξη ἔρρινου ἀπὸ ἐπίδραση τῆς ἐπομένης συλλαβῆς (*ὄ-ταν* > *ὄν-ταν*).

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης

Σ. Γ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ

¹) Ἡ γνώμη πού ἔχει διατυπωθῆ, ὅτι στὰ *εἰμπάν εἶντᾶν* τοῦ Πόντου διασώθηκε ὁ ἀρχαῖος τύπος ὑποθετικοῦ συνδέσμου *ἦν*, δὲν φαίνεται πιθανή, γιατί ὁ τύπος αὐτός δὲν ἔχει ἀφήσει, ὅσο ξέρω, ἄλλα ἶχνη στὴν νέα Ἑλληνική.